

POZNÁMKY K VÝSTUPU NA HORU KARMEL

Kniha druhá – kapitoly 16-22

2V 16

o představivých vjemech (*aprehensiones imaginarias*) – nadpřirozeného původu, které souvisí s fantazií + o tom, že nepomáhají ke spojení s Bohem

16,1-2

je řeč o viděních nadpřirozeného původu = různé obrazy, podoby, postavy a *especie* („vzhledy“), mohou vznikat jak přirozenou cestou (díky našim vnějším smyslům), tak bez toho, aniž by naše vnější smysly prostředkovaly.

Podle Jana od Kříže to funguje asi takto:

naše představivost a paměť do sebe nasbírají poznatky rozumu, který zpracovává vjemy, vše je v nás pak nějak uloženo a právě představivost a paměť umožňují, abychom s tím, co vnímáme a poznáváme dál pracovali a vytvářeli úsudek, syntézu a dál rozvíjeli poznání.

16,3

zatímco smysly nabízejí přirozené poznání, Bůh i ďábel mohou nabídnout stejné postavy a obrazy nadpřirozeně a dokonce s větší intenzitou a dokonalostí.

následuje série biblických příkladů:

a) vjemy pocházející od Boha:

srov. Iz 6,2.4: prorok poznává Boha v podobě dýmu, který zahaloval schránku

Jer 1,11 mandloňový prut

Dan 7,10 množství vidění...

b) od zlého: 1Kr 22,11 oklamání proroků falešnými viděními

c) viz též Mt 27,19 Pilátova žena (neodsuzovat Ježíše)

16,4

jde o oblast, kde může působit jak Bůh, tak zlý („přicházejí sem se svými klenoty“): protože tady čerpá rozum a ten je tu ovlivnitelný.

Bůh ovšem nepotřebuje vidění jako výlučný prostředek, protože v nás „*mora sustancialmente*“ a může v nás působit bez prostředků a jinými cestami.

16,5-6

Jan od Kříže projevuje zásadní nezájem o rozlišování duchů, tj. co přesně je tady od Boha a co od zlého – klade důraz na to, jak zacházet s těmito vjemy, aby nám nebránily na cestě ke sjednocení s Bohem.

Protože at' jsou od Boha či ne, nemá smysl jimi zatěžovat rozum (tj. neztrácet čas dlouhými spekulacemi o tom, zda odtud či odjinud) a nezakládat na nich svůj duchovní život („živit se jimi“).

Naopak trvat na odpoutanosti, obnaženosti, čistotě, prostotě bez jakéhokoliv způsobu – toho je zapotřebí pro sjednocení.

16,7

proč: protože vjemy oněch způsobů a podob, i když jsou nadpřirozeného původu, jsou omezující: máme se sjednotit s **někým, kdo je mimo omezení a rozdělení**, směřujeme ke sjednocení s něčím, co je **čisté a prosté**.

Odtud úsilí o čistotu a prostotu duše, nebýt vázání na dílčí pojmy a formy, protože jde o celek.

16,8

v Bohu přece „**není ani forma ani podoba**“

Jan cituje Dt 4,11.12.15: slyšeli hlas, ale neviděli, leda tmu, oblak, mrákotu – nejasný, temný poznatek kontemplace, kde se sjednocujeme s Bohem

16,9

skrze formy prostě nelze dospět ke sjednocení – viz Nm 12,6-8:

Bůh se tu nedává viděním, nepotřebuje to, **ale dává se tu *esencia pura y desnuda de Dios*** = v lásce a jejím adresátem je lidské nitro: *esencia pura y desnuda del alma*.

16,10

Proto **se nemáme opírat o vidění** a další částečné poznatky, protože ke spojení s Bohem nestačí. Odtud plyne i mystikovo přesvědčení, že jestli mi neslouží na cestě, je lepší se snažit, abychom je neměli (*no admitir*).

Klasická otázka: copak ale dobré vidění neprospívá? Samozřejmě, že ano, proto se o něj vůbec nemusím starat, něco dobrého ve mně udělá i bez toho, aniž bych se staral (přinese poznání, lásku, sladkost...)

16,11

další důvod, proč nevěnovat nadpřirozeným vjemům v duchovním životě přespříliš pozornosti: protože bychom se zaměřili na podružné věci a uniklo by nám to podstatné, samé jádro věci.

Čím více se tedy budeme zaměstnávat různými viděním, tím méně svobody a pozornosti věnujeme něčemu jinému a spokojujeme se tak vlastně s málem. **Zaměřujeme se na cosi vedlejšího a cosi podstatného nám uniká.**

Je to dáno i tím, že právě to podružné je jaksi lépe zachytitelné, takže se toho opravdu chytáme a riskujeme uváznutí na duchovní cestě.

16,12

tyto zachytitelné jednotlivosti přitom nepostačí, abychom na nich mohli stavět jako na základu víry. Upírat se k tomu, co nevidíme a co se smysly nedá postihnout by bylo mnohem lepší. Neměli bychom lpět na vidění už kvůli tomu, že nám je Bůh nedává proto, abychom se v nich zabydleli.

možná právě proto nám je aktuálně nedává, protože bychom se v nich příliš snadno zabydleli? (sd)

16,13

proč tedy Bůh vůbec dává vidění?

když je s tím spojeno riziko sejít s cesty? když víme, že by totéž Bůh mohl sdělit jinými způsoby?

16,14

o tom by měla být 2V17 – tj. o stylu a cíli těchto cest, o Božím úmyslu s člověkem a o způsobu, jak Bůh člověku sděluje prostřednictvím smyslů duchovní dobra

16,15

Máme se opírat jen o „**ono temné světlo**“, jímž je **víra**, o nic jiného.

Co zde bylo a bude následně řečeno je důležité zejména pro ty, kdo doprovází druhé, protože když se spokojíme s tím, že jde o cosi dobrého od Boha, přehlédnu, že druhý si na viděních zakládá a stává se překážkou k větší lásce k Bohu.

Kapitoly 17-22 zdůvodňují, proč Jan od Kříže nemá důvěru k viděním:

2V 17

17,1

vše, co Bůh dělá a udílí, tj. i vidění, má sloužit tomu, aby nás pozvedl z naší nízkosti ke sjednocení

17,2

vychází ze tří základních tvrzení in Ř 13,1; Mdr 8,1; scholastická teologie

17,3-9

objasňuje jejich význam:

1. všechno, co je, je uspořádáno podle Božího úradku
2. Bůh všechno spravuje „suaviter“, mírně
3. Bůh vším hýbe právě tak, jak to daná věc/osoba právě potřebuje

proto také nás obvykle vede al modo de la misma alma a mírně. Normální je, že má-li nás přivést k něčemu velmi jemnému, subtilnímu a těžko uchopitelnému, začne od místa, kde my sami v duchovním životě právě stojíme:

obvykle tím, že zaujme naše smysly, včetně „myslů duše“, tj. vnitřních smyslů (rozumu, paměti, vůle) a tak nám vychází vstříc: někdy proto chápeme díky textu, obrazu a vůbec smysly, jindy díky reflexi...

17,4

Jan od Kříže ukazuje čtyři **stupně obvyklé duchovní cesty**, tj. jak nás Bůh zdokonaluje¹:

I. naše tělesné smysly si uvykají používat věci vnější, tj. ty, které jsou dobré a nemohou nám uškodit

II.

a) k tomu pak zdokonaluje tím, že dává dary: vidění svatých, lidí, věcí, vůně, slova, příjemné hmatové pocity – upevňuje v nás tak návyk na dobro a živí nás prostřednictvím kázání, mší, svatými obrázky apod., umrtvování v jídle a v hmatu (v tom spočívá smysl kajících úkonů)

b) přitom se zdokonalují i naše vnitřní tělesné smysly (představivost), a to opět úvahami, zbožným přemítáním a rozjímáním

III. nadpřirozená vidění – to vše nás zjemňuje a proměňuje

IV. zde je to, co je nejvnitřnější (*lo más interior*)

sám Jan od Kříže však dodává, že ne nutně vždy duchovní cesta vypadá takto – Bůh někdy postupuje i jinak, „podle toho, co se pro duši víc hodí“, co on chce, *jak* jí chce něco dát

17,5

všechno to je proto, abychom si zvykli se setkávat s Bohem i na trochu jemnější rovině sdílení a dospěli tak „k samotné své podstatě, která je vzdálena všeho smyslového“

dospíváme k tomu prostřednictvím toho, co nás upoutalo = prostřednictvím smyslu!

- tj. nelze smysl obejít, předstírat, že tu nejsou, ale spíš přijmout naši smyslovost jako součást duchovní cesty

17,7

---

¹ viz též četnost výrazu „zdokonalovat“ v této pasáži

zatímco přechod ke kontemplaci vyžaduje svůj čas, na nadpřirozených viděních apod. nemám ulpívat nikdy, ani jako začátečník, ani jako pokročilý

a) i když se nestarám, stejně působí

b) vyhnu se tak vysilující práci s rozlišováním, které vidění je dobré, které ne..

2V 18

upřesňuje, co již napsal v 2V 17

zejm. 18,2: chyba duchovních učitelů, když povzbuzují žáky, aby si vidění všímali: „nevedou je cestou pokory“, „nemají pravého ducha víry a neupevňují je ve víře“ – protože moc mluví o viděních, tím se vzbuzuje dojem, že jde o cosi podstatného a lidé na viděních začínají lpět

2V 19

často si vidění vykládáme špatně, mohou mít jinou příčinu, než si myslíme (viz konkrétní příklady z Písma citované v této kapitole)

2V 20

proč se někdy nesplní, co Bůh řekl

20,1-2

není to proto, že by Boží slovo nebylo pravdivé, ale problém jsou jeho příjemci: když ti selhávají, „selhává“ i Boží výrok

viz Ninive: nebylo zničeno, protože se lidé káli, podobně 1Kr 21,21: král Achab se kaje, Boží trest odložen

20,3

Bůh tedy může změnit své slovo nám řečené, protože se mezitím změnilo naše vnitřní nastavení („cit duše“, *afecto del alma*), nebo pominul původní důvod výroku – proto se něco nenaplní „a často se neví proč“ (*sin saber por qué muchas veces, sino sólo Dios*)

co nám Bůh říká taky nemusíme pochopit hned: srov. učedníci, kterým Ježíš říkal mnoho podobností a výroků, ale pochopili je až tehdy, když měli sami hlásat – když na ně sestroupil Duch sv. a objasnil jim, co jim Ježíš za svého života řekl (J 14,26)

podobně: Bůh v nás může působit mnohé zvláštnosti, kterým ani my sami, ani kdo nás doprovází pořádně nerozumíme – dokud nepřijde čas

20,4-5

srov. 1Sam 2,29-30: odnětí kněžské služby Helimu: Bůh vere zpět své dříve dané slovo, důvodem je Heliho nedostatečná služba, nezám (tj. příčina, že se Boží výrok mění, je na straně člověka)

- ovšem přesně proč ví jen Bůh a není řečeno, že se to od něj vždy dozvíme: i v případě hrozící nepřízně: ne vždy Bůh řekne, co máme udělat, aby se něco stalo či nestalo (viz Ninive Jon 3,4: bude zničeno, ale není řečeno, co udělat, aby nebylo) – jinde je zřejmé, co se po nás konkrétně chce (srov. 1Kr 11,38: zachovávat Boží přikázání, ...pak budu s tebou...)
- v každém případě nespolehat, že jsme porozuměli, Boží výrok stejně neuchopíme ve **všech** jeho významech: srov. interpretace Božího slova: nevyčerpatelné, vrstvy významů, zakoušíme vždy jen část Boží pravdy, každý smysl vyřčeného odkryjeme jen stěží (srov. „Bůh je v nebi a ty na zemi; at' jsou proto nemnohá tvá slova“, Kaz 5,1)

20,6

jaký je tedy pak smysl Božího sdělení?

- a) Bůh nedělá nic „bez důvodu a pravdy“: až přijde čas, kdo má pochopit, porozumí
- b) věřit, že úplně smysl Božích výroků pochopit nelze + nelze se rozhodovat podle toho, čemu jsme porozuměli – můžeme se také splést a být zmatení (viz proroci jako Jr: něco ohlásili lidem...): jedna věc je doslovné naplnění a druhá, že obecně se cosi skutečně naplnilo

20,7

viz Jonáš: utíká, protože věděl, že cosi bude lidem říkat, oni si to stejně vyloží jinak a budou se mu smát – pak opravdu nedošlo na jeho slova – zloví se na Boha a chce, aby ho Bůh zabil

20,8

je běžné, že nám Bůh někdy říká a ukazuje věci – ony pak dopadnou jinak, než jsme si mysleli – protože je otázka, co jsme pochopili z toho, co Bůh říkal ☺

např.: zjevuje, že nějaká konkrétní věc je pro určitého člověka či pro nás samotné dobrá či špatná a když půjdeme dál, povede to k... - ovšem může být, že to dopadne jinak protože se mění okolnosti a co bylo pro nás původně dobré//špatné je nyní jinak
„proto se nemáme spoléhat na inteligenci, ale na víru“

2V21

Bůh někdy odpovídá na naše konkrétní otázky – to ale neznamená, že se mu takový postup líbí

21,1

v čem je problém: v motivaci, tj. že (i duchovní lidé!) chtějí určité věci vědět nadpřirozenou cestou ze zvědavosti:

že Bůh i toto vyslyší neznamená, že jde o dobrou cestu!

Jan od Kříže používá drsná slova: „není to dobrý prostředek“, je Bohu „odporný“, Bůh je „velmi uražen“

proč to nemá být? máme totiž **přirozené racionální** schopnosti, které nás mohou vést k poznání, zkoušet tedy jít jinudy není v pořádku, tj. vymáhat si poznání nadpřirozenou cestou, to je „nedovolený způsob“ = nepokoušet Boha a nechtít po něm, aby zjevoval mimořádně, co lze zjevit řádně

21,2

proč Bůh ale stejně někdy odpoví?

- jednak není řečeno, že vždy je to odpověď od Boha ☺
- kvůli naší slabosti, abychom se nenechali odradit a šli dál (a nemysleli si, že nás Bůh nemá rád)
- pro jiné, Bohu známé důvody

Bůh každému dává, jak je k tomu kdo ustaven: Jan připojuje obraz Božího pramene vlévajícího se do nádob, kterou si neseme (tj. pramen se dá vlít i do velmi podivné nádoby, ale neznamená to, že je to tak dobře)

21,3

proč to Bůh dělá: viz příklad: jsme jako děti u stolu, trváme na tom, že chceme jíst právě to či ono a kdyby nám to otec nedal, nebudeme jíst a budeme smutní – proto nám někdy Bůh dává ne to, co je pro nás lepší, ale co si vytrucujeme, abychom (si) dali pokoj

21,4

chtít něco od Boha zjistit nadpřirozenou cestou (prostřednictvím zjevení, slyšení...) je dle Jana od Kříže horší než když neumíme zapřít chutě svých smyslů

– něco takového jako jsou zjevení a slyšení totiž **nepotřebujeme**: máme totiž rozum, pravidla, evangelium a duchovního doprovázení

navíc i **to, co se zjeví, musí odpovídat zdravému rozumu a evangeliu** a pokud to přijímám, tak proto, že je to rozumné a ne proto, že je to zjevení!!

pokud něco poznávám ze zjevení, je třeba to **zkoumat mnohem bedlivěji**, protože tudy ďábel víc zmůže a dokáže sugerovat celkem rozumné věci ☺

21,5

co je tedy lepší cesta:

modlitba + naděje

= Bůh se postará o prostředky, jaké si přeje (tj. je vpořádku, že máme reálnou potřebu vědět, co dál, něco nás možná skutečně trápí a my nevíme kudy kam... ale způsob odpovědi nechat na Bohu)

21,6

několik biblických příkladů, že z takového způsobu tázání Bůh nemá radost:

1Sam 28,11-14 Saul žádá zjevení, prorok se zlobí

Nm 11,32-33 křepelky na poušti, Bůh se zlobí

Nm 20,20-32 Bůh se zlobí na proroka Bileáma

21,7-8

je „**svrchovaně nebezpečné**, víc než dovedu říci“ (*una cosa peligrosísima*) chtít jednak s Bohem takovým způsobem – mystik píše o nepříjemných překvapeních, které to přináší

a) připomíná, že jednak je těžké uchopit opravdový smysl určitého zjevení

b) obvykle mnoho ze zjevení je od ďábla (který dokáže dobře napodobit Boží sdělení) + je tu často směs pravdivých a rozumných věcí, které se naplní – tím jsme pak oklamáni...

Podle Jana od Kříže to, **že se něco ukázalo jako pravdivé ještě není známka, že to je od Boha**, viz příklady: různé předpovědi neštěstí, zemětřesení – právě tak bychom mohli odvodit z přirozeného pozorování a měření, že a také kde bude výbuch sopky, sucho atp. Připojuje výzvu k jakési „vědecké objektivitě“ a cituje Boethia:

„Chceš-li s přirozenou jasností poznat pravdu, zbav se radosti a strachu a naděje a bolesti.“

21,9

opět, že řadu věcí je možné poznat obvyklými způsoby, aniž bychom se museli dožadovat zjevení: viz když vidíme, jak se určití lidé či společnosti chovají... - lze z toho vyvodit pravděpodobné důsledky pro budoucnost

21,10

něco víme prostě ze zkušenosti: vidím, že co se tu děje, obvykle končí...

21,11

řada jemností, které jsou lehce vsugerovatelné zlým, proto je nejlepší

prchat „přede všemi zjeveními a napřirozenými hlasy“

+ jestli něco takového přímo chci, logicky to Boha zlobí, tj. že se chci vystavit nebezpečí! (navíc je tu riziko domýšlivosti, zvědavosti, pýchy, ješitnosti, pohrdání Bohem)

- pokud trváme na tom, aby nám Bůh dal odpověď mimořádným způsobem, může se stát, že nás nechá dělat, co chceme, tj. „bloudit a být oklamáni a mít zatemnělého ducha“ a namísto normální životní cesty se potácet cestou fantazií a zbytečností („duch převráceného chápání“ – když se pleteme do něčeho, na co nestačíme)

21,12

nakonec zmateni nerozeznáme, co nám škodí a co je od zlého, považujeme za dobré (opět zmiňuje „ducha převráceného chápání“, *entender al revés*) – Bůh občas lidi zaslepí, protože si lpí na tom, co si přáli, aby se stalo a aby Bůh odpověděl, jak si přejeme, což je „nejjistější prostředek a předpoklad, aby nás Bůh schválně nechal zaslepit“

21,13-14

není se třeba divi, že na některé naše intenzivní přání pak sice dostáváme odpověď, jenže ne od Boha... ale rozhodně tím způsobem, jak jsme si přáli ☺

2V22

Odpověď na pochybu: ve Starém zákoně přeci nadpřirozené odpovědi byly celkem běžné, tak jak to, že nyní tudy cesta nevede?

struktura kapitoly:

- 1-2 úvod
- 3-7 Ježíš Kristus – jediné Otcovo slovo
- 8-15 styl Božího působení v dějinách spásy (lidští prostředníci)
- 16-19 jak jednak s lidmi, kteří mají mimořádná sdělení od Boha

22,1

podle Jana od Kříže jde o pochybnosti, kterým je třeba čelit (přestože zpomalují cestu). V čem jsou pozitivní? Umožňují si ujasnit důležité věci.

22,2

nabízí souhrn předchozí kapitoly: tj. že Bůh není nadšený, když po něm chceme poznání jednotlivin nadpřirozenou cestou, vytýkal to už Izraeli (srov. Iz 30,2; Joz 9,14), starozákonní Izrael byl ovšem přímo vyzván, aby se ptal Boha a bylo to v pořádku – toto však nyní, v logice Nového zákona, „v zákoně milosti“ neplatí!

22,3

ve Starém zákoně totiž bylo zapotřebí zjišťovat, co Bůh chce a on mluvil

„jednou slovy, jindy viděními a zjeveními, jindy obrazy a podobnostmi...“ atp.

- v tom všem Bůh vyjevoval tajemství naší víry a co s ní souviselo („víry, kterou ještě neznali“)
- *nyní* však **nastala doba milosti**, víra je upevněna a máme zjevný zákon evangelia = není důvod se Boha ptát jako ve Starém zákoně a on nemá důvod odpovídat jako dřív, protože

„když nám dal svého Syna, který je jeho Slovo, a On nemá jiné, řekl nám všechno jednou provždy v tomto jediném slově a nemá už, co by říkal“

22,4

dovysvětlení předchozího:

co dříve Bůh sdělil mnohokrát a mnoha způsoby, nyní sdělil vše najednou ve svém Synu (srov. Žid 1,1-2)

= „**Bůh jakoby oněměl a už nemá, co by řekl**“
„dal nám všechno“ = Syna

22,5

odtud, že zjevení, slyšení atdp. nemají význam, ba škodí nám, protože neupíráme „oči úplně na Krista“ a chceme něco jiného (si pones en Él los ojos lo hallarás en todo)
Co ještě by nám mohl víc Bůh zjevit?

„Upři oči jen na něho, protože v něm jsem ti řekla zjevil všechno a v něm **najdeš ještě víc, než si žádáš a přeješ.**“

Ježíš Kristus je Boží odpověď a slovo a zjevení: on je nám dán jako bratr, společník, učitel, výkupné a odměna.

22,6

kde tedy hledat slovo útěchy: v pohledu na Syna: poddaného Otci a z lásky lidem a týraného – co on odpoví, z kříže?

v něm (v pohledu na něj) „nejskrytější tajemství a moudrost a Boží divy“

- srv. jak v něm plnost všeho (Kol 2,9) – v něm přebývá plnost božství tělesně

22,7

v Ježíši Kristu vše dokonáno – jeho „dokonáno jest“ (J 19,30) = konec starých způsobů tázání Boha a starozákonních ritu

- nyní **se nechat vést „zákonem Krista člověka“** a „jeho služebníků lidí“

22,8-9

držet se toho, čemu nás učil Kristus: ne jako v době Starého zákona, kde Bůh mluvil prostřednictvím proroků a kněží – tj. i když Bůh promluvil, museli to oni schválit – jeho slovo má projít „tímto lidským kanálem“ (srov. Gedeon: nenechá se přesvědčit Bohem, ale až snem nepřítel)

22,10-11 viz též Mojžíš: potřeboval Árona: nemůžeme být sami v Božích věcech! zůstali bychom „mdlí a chladní“

22,12

srvo. Kaz 4,10,12 a Gal 2,2 – i když slyšíme Boží věci, dokud jsme sami, jsme vlažní a slabí v pravdě

viz Pavel, který se radí s Petrem (vždyť mohl být opět poučen přímo Kristem!):

22,13

i při takové jistotě, jako mohla být Pavlova, on sám se radil s druhými – už proto, že Bůh často řekne co, ale ne jak ☺ :

„protože obyčejně co se může dělat lidskou pílí a radou, neudělá ani neřekne on“

viz příklad Mojžíše Ex 18,21-22: dobrou, konkrétní radu mu tu dává tchán Jetro (ať si zvolí pomocníky, že na to, co má dělat, sám nestačí)

- jsou prostě rady, která nám nemusí dávat Bůh: „stačí na to lidský rozum a úsudek“

tj. není třeba vše spiritualizovat: na něco si máme prostě přijít sami, dojít na určité věci svým rozumem

22,14

takže můžeme mít velmi důvěrný vztah k Bohu a mnohé nahlížet – to ovšem neznamená neomylnost a že nám Bůh bude říkat, kde se pleteme!

viz sv. Petr: jeho chování vůči pohanům byla chyba „a Bůh mlčel“ – na svůj omyl si mohl přijít sám, ale protože nepřišel, měl tu Pavla

22,15

čili i Boží přátelé, kteří mají od Boha „mnoho světla a síly“ nemají být bezstarostní a myslet, že nejsou v hříchu jen protož, že jim to ještě Bůh nesdělil: máme mít vlastní rozum, podle kterého máme jednat! – nemusí nám všechno doslova nadiktovat Bůh, viz závěrečné odstavce kapitoly:

22,16-18

doporučuje se mluvit o vnitřním životě s doprovázejícím: i když se mi zdá, že tu není důvod, že je to spíš ztráta času. Proč o tom třeba mluvit?

a) protože se toho děje dost a dost od Boha dostáváme – rozhovor s druhým člověkem nám dá světlo, radost, jistotu, upevní se naše zkušenost (některé věci tím, že jsou vyřčeny se teprve stávají zkušeností)

b) potřebujeme, aby nám někdo řekl, co se děje, jinak nepůjdeme do noci a budeme se vracet zpět ke smyslovému, příjemnému atd.

c) kvůli pokoře, podřízenosti, umrtvení – i když se mi zdá, že to jsou samé hlouposti (ba tím víc) – až budeme opravdu pokorní, nepřijde nám zatěžko mluvit o duchovních obdarováních (když nemám dost pokory, beru ohled na to, co si druhý pomyslí atd....)

22,19

... na druhé straně doprovázející nemá zbytečně druhé děsit a nevést je do opačného extrému, tj. aby měli strach otevřeně zmínit jakékoliv mimořádnější zkušenosti: radši tedy povzbudit, aby o tom druhý vůbec mluvil (když už si Bůh tudy někoho vede) a hlavně vést takového člověka dále: **jeden skutek z lásky má větší cenu než mnoho vidění!**